Microsoft Windows 7

Windows ailəsi

Əməliyyat sistemləri kompyuterlərin idarə olunması üçün yaradılmış xüsusi proqramlar toplusudur. Kompyuter işə salınan zaman ilk olaraq işə düşən əməliyyat sistemi olur. Əməliyyat sisteminin yüklənməsindən sonra kompyuter üzərində müxtəlif əməliyyatları icra etmək mümkündür.

Hal hazırda istifadə olunan əməliyyat sistemləri qrafiki interfeysə əsaslanan sistemlərdir. Qrafiki interfeys dedikdə əməliyyat sistemi ilə istifadəçi arasında əlaqənin xüsusi işarələr (piktoqramlar) vasitəsi ilə təmin olunması başa düşülür. Lakin əməliyyat sistemlərindən istifadə yarandığı ilk vaxtlar çox çətin idi. İllər boyunca təkmilləşmələr keçən bu sistemlər bizim istifadə etdiyimiz formaya gələnə qədər çox uzun yol keçmişdir.

Fərdi kompyuterlər üçün yaradılan ilk əməliyyat sistemi MS DOS əməliyyat sistemidir. Microsoft firması tərəfindən yaradılan bu əməliyyat sistemini bizim istifadə etdiyimiz Windows əməliyyat sisteminin "əcdadı" hesab etmək olar.

Microsoft firması sonradan əməliyyat sistemlərini Windows adı ilə istehsal etməyə başlayır və son dövrlərdə ardıcıl olaraq Windows 95, Windows 98, Windows 2000, Windows NT, Windows ME, Windows XP, Windows Vista, Windows 7, Windows 8 əməliyyat sistemləri istehsal olunub. Windows XP özündən əvvəlki vesiyalardan kifayət qədər üstün xüsusiyyətlərə malik idi, lakin ondan sonra istehsal olunan Windows Vista (2006-c1 il) uğursuz oldu və bir sıra çatışmamazlıqları olan bu sistem istifadəçilər tərəfindən bəyənilmədi. Nəhayət 2009-cu ildə istehsal olunan Windows 7 kompyuter istifadəçiləri tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. 2011-ci ildə Windows 8-in istehsal edilməsinə baxmayaraq hal hazırda Ölkəmizdə Windows 7 əməliyyat sistemindən istifadə edənlərin sayı daha çoxdur. Dövlət orqanlarında və özəl müəssisələrdə də demək olar ki əsasən Windows 7 əməliyyat sistemi istifadə olunur.

Windows 7 – əsas anlayışlar

Windows 7 əməliyyat sistemi yükləndikdə (yəni kompyuter işə salındıqda) ekranda ilk görünən iş masası (Desktop) olur. İş masası üzərində müxtəlif piktoqramlar, tapşırıqlar paneli, sistemin baş

menyusuna (Start) giriş düyməsi və s. yerləşir. **Piktoqram** (və ya ikon) dedikdə iş masası üzərində olan obyektlər – fayl və qovluqlar, qısayollar nəzərdə tutulur. **Fayl** və **qovluqlar**¹ (Şəkil 1) Windows əməliyyat sisteminin (ƏS) əsas obyektləri sayılır. **Fayl** müəyyən adla yaddaşda saxlanılan verilənlər toplusudur. Fayla misal olaraq Word proqramında yazılmış hər hansı bir sənədi, şəkli, musiqi faylını və s. göstərmək olar. Kataloq isə faylları öz tərkibində saxlamaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Windows 7 ƏS ilə işləyən kompyuterlərdə hər hansı bir proqramda yaradılmış faylın adında ən çox 255 simvoldan istifadə etmək olar,

qovluqların adında isə bu rəqən 215-ə bərabərdir. Fayl və ya qovluqları adlandırılan zaman bəzi işarələrdən ($\sqrt{/: *? < > |}$) istifadə etmək olmaz, əgər adlandırma zamanı qadağan olunmuş

¹ Qovluqlara bəzən kataloq və ya papka da deyilir

simvollardan hər hansı birindən istifadə etmək istəsək, onda əməliyyat sistemi bu simvolların siyahısını bizə göstərəcək.

İş masası üzərində yerləşən piktoqramları bir neçə tipə ayıra bilərik (Şəkil 2):

- ✓ İstifadəçi qovluqları (1) sarı rəngi ilə seçilir, şəxsi faylların yığılması üçün yaradılır;
- ✓ Şəbəkə qovluqları (2) şəbəkəyə qoşulmuş kompyuterlər üçün ümumi istifadə olunan qovluqdur;
- ✓ Arxiv qovluğu (3) tərkibindəkilər sıxılmış olan qovluqdur;

✓ Xüsusi qovluqlar (4) – kompyuterin idarə olunmasında əməliyyat sistemi üçün vacib olan qovluqlardır.

Boş olan qovluq kompyuterin yaddaşında yer tutmur və qovluğun həcmi dedikdə onun tərkibində olan faylların yaddaşda tutduğu ümumi yer başa düşülür.

Windows ƏS pəncərələr üzərində qurulmuş əməliyyat sistemidir. Qovluq və proqramlar burada pəncərələr üzərində idarə olunur. Qovluq pəncərələrinin özünəməxsus xüsusiyyətləri var (Şəkil 3).

Pəncərənin ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri onun **elastiklik** xüsusiyyətidir, yəni pəncərənin kənarlarından mausla tutub çəkməklə onun ölçülərini dəyişmək olar. Pəncərənin yuxarı hissəsi **başlıq** sətri (Address bar) adlarır, başlıq sətrinin sağ tərəfində **pəncərəni idarəetmə düymələri** yerləşir. Bu düymələr vasitəsi ilə pəncərəni aşağı yığmaq, maksimum böyütmək və ya əvvəlki vəziyyətinə qaytarmaq,

pəncərəni bağlamaq (klaviaturadan Alt+F4) mümkündür. Əgər pəncərə tam ekran böyüdülməmişdirsə başlıq sətrindən mausla tutaraq onu hərəkət etdirmək olar. Başlıq sətrinin aşağısında sol tərəfdə bir addım əvvələ qayıtma və bir addım irəli getmək üçün üzərində ox şəkli əks olunmuş iki düymə yerləşir. Bu düymələrin sağında isə ünvan sətri mövcuddur, burada cari qovluğun harada yerləşdiyi barədə məlumat yerləşir. Qovluğun daxilində hər hansı məlumatı tapmaq üçün axtarış sətrindən istifadə olunur. Menyu panelinin əmrləri vasitəsi ilə qovluq pəncərəsi üzərində müxtəlif dəyişikliklər aparmaq mümkündür. Menyu sətrinin aşağısında ən çox istifadə edilən əmr düymələri yerləşdirilib ki, bu düymələr vasitəsi ilə qovluqda yerləşən obyektlər üzərində və qovluğun özü ilə bağlı müxtəlif əməliyyatlar aparmaq olar (kəsmək, köçürmək, yapışdırmaq, yeni qovluq yaratmaq, obyektlərin görünüş formalarını dəyişmək və s.). Pəncərənin orta hissəsində işçi sahə (obyektlərin yerləşdiyi hissə), sol tərəfində isə digər qovluqlara keçid üçün düymələrin yerləşdiyi Hərəkət paneli (Navigation pane) var. Burada sıralanmış qovluqların önündə ücbucaq ()) işarəsinin olması qovluğun tərkibində başqa qovluqların olduğunu göstərir. Əgər siyahıda olan qovluqlardan hər hansı birini mausla seçşək, bu halda onun tərkibi işçi sahədə açılacaq. Keçid hissəsindəki qovluq adlarının önündə olan üçbucaq işarəsini mausla sıxsaq bu zaman onun tərkibindəki fayllar budaq şəklində aşağıya doğru açılacaq və üçbucaq işarəsinin istiqaməri dəyişərək 45 dərəcə dönəcək ( ), açılmış qovluqları yenidən yığmaq üçün üçbucaq işarəsinin üzərində mausla vurmaq kifayətdir. Qovluq pəncərəsinin sağ tərəfində Önbaxış paneli (Preview pane) mövcuddur. Önbaxış paneli vasitəsi ilə seçilmiş obyektin tərkibinə nəzər salmaq olar. Nəhayət pəncərənin aşağı hissəsində vəziyyət sətri (və ya təfərrüatlar paneli - Details pane) yerləşir ki, burada açılmış qovluğun tərkibindəki obyektlərin sayı və ya seçilmiş obyekt haqqındakı məlumatlar öz əksini tapır.

Tədbiqi proqram pəncərələri isə qovluq pəncərələrinə nisbətən daha mürəkkəb quruluşa malikdir, belə pəncərələr üzərində daha çox düymə yerləşir. Pəncərə tiplərinə **dialoq pəncərələrini** və **sorğu sisteminin pəncərəsini** də aid etmək olar. Dialoq pəncərələri istifadəçi ilə əməliyyat sisteminin qarşılıqlı əlaqəsini təkmilləşdirərək mümkün ola biləcək səhvləri minimuma endirir, məsələs hər hansı bir faylı silən zaman dialoq pəncərəsi ekrana çıxır və silmə əməliyyatının təsdiqlənməsi tələb olunur, bu da səhvən silinmənin qarşısını alır. Əməliyyat sistemi ilə və ya tədbiqi proqramlarla işləyən zaman hər hansı çətinliklə üzləşdikdə köməkdən istifadə etmək mümkündür, bu zaman sorğu sisteminin pəncərəsi ekranda görünəcək və bu pəncərənin elementlərindən istifadə edərək biz axtardığımız cavabı tapa bilərik. Tədbiqi proqramların bir çoxunda sorğu sisteminin pəncərəsini çağırmaq üçün F1 düyməsini sıxmaq kifayətdir.

İş masasında yerləşə biləcək vacib elementlərdən biri də qısayol (Shortcut) və ya yarlıqdır.

Qısayol pikdoqramı xarici görünüşünə görə istifadəçi qovluğuna çox oxşayır, tək fərqi isə üzərində olan ox işarəsidir (Şəkil 4). Qısayol adından da göründüyü kimi qovluğun özünə müraciət etmək üçün nəzərdə tutulub, o yaddaşda sadəcə 1 Kbayt yer tutur, özündə qovluğun əslinin adını və ünvanını saxlayır. Bəs qısayol nə üçün istifadə olunur? Tutaq ki, bizə iş prosesində tez-tez hansısa qovluq lazım olur, lakin daxilində çox məlumat olduğu üçün biz onu **D diskində** (Data D:) yerləşdirməyə məcbur olmuşuq (böyük yaddaşa malik olan qovluqları iş masasında yerləşdirmək məsləhət informatika -Shortcut

Şəkil 4

deyil, çünki iş masası C diskində (Lokal Disk C:) yerləşir və bu disk, proqramlar üçün nəzərdə tutulub). Hər dəfə D diskinə gedib məlumatı ordan axtarmaq yerinə, həmin qovluğun qısayolunu iş masasında yaratmaq daha məqsədəuyğundur. Yarlığın necə yaradılacağı haqqında sonrakı mövzuda danışılacaq.

İş masası üzərində olan digər vacib hissə tapşırıqlar panelidir (Taskbar). Tapşırıqlar paneli iş

masasının aşağı tərəfində yerləşir və onun üzərində bir sıra vacib hissələr mövcuddur (Şəkil 5). Panel üzərində yerləşən ilk düymə Start (Başla) düyməsidir, bu düymə vasitəsi ilə sistemin baş menyusuna kecmək mümkündür. Növbəti hissə Sürətli keçidlər (Quick Launch) adlanır, burada adətən ən çox istifadə olunan proqramların piktoqramları yerləşir, bu düymələr üzərində mausu bir dəfə sıxmaqla programın açılmasını təmin etmək olar. Sürətli keçidlər hissəsindən sonrakı hissə aktiv programların düymələrinin saxlanması üçün nəzərdə tutulub. Bu düymələr vasitəsi ilə aktiv olan program pəncərələrini idarə etmək mümkündür. Lazım olan proqramın düyməsi üzərində mausu bir dəfə sıxmaqla onu açmaq və ya minimum kiçiltmək, bir proqramdan digərinə keçmək mümkündür. Əgər pəncərəni bağlamaq lazım gələrsə, pəncərə düyməsi üzərində mausun sağ düyməsini sıxmaqla açılan menyudan Close Windows (Pəncərəni bağla) əmrini seçmək olar. Proqram pəncərələri üzərində gəzmək, yəni birindən digərinə keçmək üçün klaviaturadan Alt+Tab və ya 🔛 + Tab düymələr kombinasiyasından da istifadə etmək olar. Aktiv program pəncərələri üçün nəzərdə tutulmuş sahənin sonunda dil paneli (Language bar) yerləşir. Bu panel klaviaturanın (yazının) dilini dəyişmək üçün nəzərdə tutulub. Yazının dilini dəyişmək ücün panel üzərində mausun sol düyməsi ilə bir dəfə sıxmaq və açılan hissədən lazım olan dili seçmək lazımdır. Dili dəyişmək üçün klaviaturadan Alt+Shift düymələrini birlikdə sıxmaq da olar. Əgər bizə lazım olan dil paneldə yoxdursa, dil paneli üzərində mausun sağ düyməsini sıxaraq açılan menyudan Settings (Parametrlər) əmri seçilməlidir. Bu zaman açılan pəncərə vasitəsi ilə yeni dili panelə əlavə etmək mümkündür.

Nəhayət tapşırıqlar panelinin son hissəsi **bildiriş oblastı** (Notification Area) adlanır. Bu hissədə kömək almaq üçün xüsusi düymə, aktiv olan proqramlara (antivirus, səs proqramları, internet əlaqəsi və s.) keçid düyməsi, sistemdə olan problemlərin göstərildiyi hissə, enerjiyə nəzarət hissəsi (notebooklar üçün), saat va tarix göstəricisi yerləşir (mausu saatın üzərinə gətirib saxladıqda tarix əks olunur). Saatın göstərildiyi hissə üzərində mausun sol düyməsini sıxmaqla açılan hissədən saat və tarixin nizamlandığı pəncərəni çağırmaq mümkündür.

İş masasında standart halda tapşırıqlar paneli aşağı hissədə yerləşir. Lakin maus vasitəsi ilə onu

cəkərək ekranın sağ, sol və ya yuxarı tərəfinə yerləşdirmək olar. Bunun üçün əvvəlcə tapşırıqlar panelinin kilidli olub olmadığını yoxlamaq lazımdır, əgər panel kilidlidirsə onu hərəkət etdirmək mümkün olmayacaq. Kilidi açmaq üçün tapşırıqlar paneli üzərində mausun sağ düyməsini sıxmaq və açılan menyudan Lock the taskbar (Tapşırıqlar Panelini kilidlə) yazısının qarşısından işarəni götürmək lazımdır. Yalnız bundan sonra panelin yerini dəyişmək mümkündür. danışdığımız menyunun Hagginda Toolbars (Alət panelləri) hissəsindən istifadə edərək tapşırıqlar panelinə bizə lazın olan hər hansı keçidi əlavə edə bilər və yaxud lazım olmayan keçidləri ləğv edə bilərik. Start menyu və tapşırıqlar panelinin xüsusiyyətlərini dəyişmək üçün isə eyni menyunun

Control Panel Home	View basic information	about your computer	
Device Manager	Windows edition		
Remote settings	Windows 7 Enterprise		
System protection Advanced system settings	Copyright & 2009 Microsoft Corporation. All rights reserved. Service Pack 1		
	in Solut 41 Os	strangi za A	
		and for the relation of the second second	
	System		
	Rating:	Windows Experience Index	
	Processor	Intel(R) Core(TMI)2 Due CPU T5570 © 2,00GHz 2,00 GHz	
	Installed memory (RAM):	2.00.GB	
	System type:	64-bit Operating System	
	Pen and Touch:	No Pen or Touch Input is available for this Display	
	Computer name, domain, and	workgroup settings	
	Computer name:	Subhan-PC Change settings	
	Fuil computer name:	Subhen-PC	
	Computer description:		
See also	Workgroup	WORKGROUP	
Action Center	AND AND AND AND AND AND AND AND AND AND		
Windows Update	FUTIONS SCUSSION		
Performance Information and	Windows is activated	genuine	
1000X	Product ID: 00426-DEM-6	992662-00010	

² Win düyməsi, klaviatura üzərində adətən Alt düyməsinin yanında yerləşir

properties (xüsusiyyətlər) seçimindən istifadə edə bilərik.

İstifadə etdiyimiz kompyuterin və əməliyyat sisteminin xüsusiyyətlərinə nəzər salmaq üçün iş masasında olan **Kompyuter** piktoqramı üzərində mausun sağ düyməsini sıxaraq açılan menyudan **Properties** (Xüsusiyyətlər) əmrini seçmək lazımdır. Bu zaman şəkildə göstərildiyi formada pəncərə açılır (Şəkil 6) və burada əməliyyat sisteminin növü, prosessor haqqında, əməli yaddaş (RAM) haqqında məlumatlar və s. yerləşir. Kompyuter qovluğu vasitəsi ilə həmçinin yaddaş disklərimizə (Local Disk C və Data D) daxil ola, DVD və CD disklər, Fləş kartlar üzərində işləyə bilərik.

Sistemin baş menyusu (Start)

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi Windows əməliyyat sistemində tapşırıqlar panelinin (taskbar) sol tərfində sistemin əsas (baş) menyusuna daxil olmaq üçün nəzərdə tutulmuş **Start** (Başlat) menyusu yerləşir. Start menyunu açmaq üçün mausun sol düyməsi ilə onun üzərində bir dəfə sıxmaq kifayətdir, bundan başqa Start menyunu açmaq üçün klaviaturada yerləşən **Win** (Sakit attarative bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir dəfə bir dəfə sixta attarative bir dəfə bir

göstərildiyi kimidir. İki hissədən ibarət olan Start menyunun sağ hissəsində müxtəlif vacib keçidlər, sol hissəsində isə ən çox istifadə olunan proqramların adları və bütün proqramların siyahısına keçmək üçün All **Programs** düyməsi, həmçinin axtarış hissəsi yerləşir. Əvvəlcə menyunun sağ hissəsində yerləşən heçidlərə nəzər salaq:

- İstifadəçi adının yazıldığı hissənin üzərinə vurmaqla səxsi qovluğa keçmək olar;
- Uyğun olaraq növbəti keçidlərdən istifadə edərək sənədlərin (Documents), şəkillərin (Pictures), musiqi fayllarının (Music) olduğu qovluqlara keçə bilərik;
- Kompyuter düyməsinin üzərində mausla sıxmaqla iş masası üzərində də yerləşən eyniadlı qovluğa keçmək mümkündür;
- Control Panel (İdarəetmə paneli) əməliyyat sistemi ilə bağlı nizamlamalar aparmaq üçün nəzərdə tutulub (bu haqda ətraflı mövzunun sonrakı hissəsində danışılacaq);
- Devices and Printers (Qurğular və Printerlər) əmri xarici qurğuların işini nizamlamaq üçündür;
- > Default Programs (Susmaya görə proqramlar) -

hissəsi susmaya görə proqramların seçilməsi üçün istifadə edilə bilər;

- Help and Support (Kömək və Dəstək) əmri isə əməliyyat sistemi ilə bağlı kömək almaq üçündür.
- Shut down (Söndür) əmri kompyuteri söndürmək üçün istifadə olunur. Bu düymənin ön tərəfində olan üçbucaq (2000) işarəsinin üzərinə mausla vursaq onun alt əmrləri açılacaq (Şəkil 8):
  - ✓ Log off (Seansı bitir) açıq olan bütün pəncərələri

1	Snipping Tool		
	Paint	۲	Subhan Missiyer
	Calculator United Theod par		Decumento
X.	Microsofi Excel 2010	•	Pactures
W	Microsoft Word 2010	,	Million
	Windows Media Player	ĸ	Kompyulle
ø	Centerie Worko B	•	Device and Product
-	polygict		Default Pasagramm
	SB22 WAMAX CM		Here and Support
	Adobe Photoshop CS	×	
	Notepad	•	
P.]	Microsoft PowerPoint 2010	•	
	Adobe Reader XI		
A:	Microsoft Access 2010	•	
*	All Programs		
(Jr.	each progépres and féer. 🛛 👂		
Lee and		and the second s	

Şəkil 8

bağlamaq üçün olan əmirdir;

- ✓ Lock (Kilitlə) Əməliyyat sistemini açara salmaq (parolu aktivləşdirmək) üçündür;
- ✓ Restart (Yenidən Baslat) əməliyyat sisteninin yenidən yüklənməsini təmin edir;
- ✓ Sleep (Yuxu) sistemi yuxu rejiminə keçirir;
- Hibernate (Mürgüləmə) bu rejimə keçdikdə kompyuterin ekranı qaralır, lakin proqramların hamısı aktiv vəziyyətdə (yenidən işləməyə hazır) olur. Yəni, kompyuterin işəsalma düyməsini sıxaraq işimizə qaldığımız yerdən davam edə bilirik.

İndi isə Start menyunun sol tərəfində olan keçidlərə baxaq:

- Sol üst tərəfdə son istifadə olunan bəzi proqramların keçidləri yerləşir (adətən 3 4 ədəd), bu hissə nazik xətlə özündən sonrakı hissədən ayrılır;
- Nöbəti hissədə (start menyusunun sol aşağı hissəsi) ən çox istifadə olunan 10 ədəd proqramın adı saxlanılır, bu proqram adlarının qarşısında yerləşən üçbucaq (2021) işarəsini (əgər varsa) mausla sıxmaqla həmin proqramlarda işlədiyimiz son sənədlərin siyahısına (ən çox 10 ədəd) baxa və lazım gələrsə onları açıb üzərində işləyə bilərik;
- All Programs (Bütün proqramlar) kompyuterimizdə mövcud olan bütün proqramların siyahısına bu düymə vasitəsi ilə keçə bilərik. Düymə sıxıldıqdan sonra Start menyunun sol hissəsində proqramların siyahısı açılır, All Programs düyməsinin yerində isə Back (Geri) düyməsi görünür. Back düyməsini sıxaraq Start menyunun ilkin açılış formasına qayıtmaq olar;
- Search programs and files (Proqramlarda və fayllarda axtar) hissəsindən lazım olan hər hansı proqramın adını yazmaqla tapıb yükləmək və ya lazımı faylımızı tapıb istifadə etmək mümkündür.

Hər hansı proqramı tapşırıqlar paneli üzərindəki sürətli keçidlər hissəsində yerləşdirmək üçün Start menyudan All Programs hissəsinə keçərək proqramı tapmaq, sonra isə proqramın adı üzərində mausun sağ düyməsini sıxaraq açılan menyudan **Pin to Taskbar** (Tapşırıqlar Panelinə daxil et) əmrini icra etmək lazımdır. Əksinə əgər Tapşırıqlar panelinin sürətli keçidlər hissəsindən lazım olmayan proqramı çıxarmaq istəyiriksə onun üzərində mausun sağ düyməsini sıxaraq **Unpin this program from taskbar** (Bu proqramı tapşırıqlar panelindən çıxart) hissəsini seçməliyik.

Control Panel (İdarəetmə paneli) Start menyunun ən vacib elementlərindən biridir, bu hissə

sıra vacib vasitəsi ilə bir nizamlamalar aparmaq mümkündür (Səkil 9). Buradan sistem və təhlükəsizliklə bağlı nizamlamları aparmaq (System and Security), Şəbəkələr və internetə qoşulmaları (Network and Internet) tənzimləmək, avadanlıqları və səsi idarə etmək (Hardware and Sound), quraşdırılmış programları ləğv etmək (Programs), istifadəçiləri hesablarına nəzarət (User Accounts), görünüşlə bağlı (temalar) · dəyişikliklər va fərdiləşdirmə (Appearnce and Personalization) etmək, vaxtı. dili, regionu nizanlamaq (Clock, language and Region) Və

əməliyyat sisteminin xüsusi imkanlarından, yəni Müraciətin asanlığından (Ease of Access) yararlanmaq olar.

İdarəetmə panelində ən çox istifadə edilən bölmə Proqramların silinməsi və dəyişdirilməsi hissəsidir. Bu hissə vasitəsi ilə lazım olmayan proqramı silmək mümkündür. Silinəcək proqramı seçərək Uninstall (Quraşdırmanı ləğv et) düyməsi sıxılarsa proqram silinmiş olacaq. Proqramları silən zaman diqqətli olmaq lazımdır, çünki bu şəkildə silinmiş proqramı Silinənlər səbətindən (Recycle Bin) qaytarmaq olmur.

Windows'da obyektlərlə iş

Hər hansı obyekt (fayl və ya qovluq) üzərində iş görmək üçün əvvəlcə həmin obyekti seçmək (qeyd etmək) lazımdır. Bunun ən sadə yolu mausun sol düyməsini obyekt üzərində bir dəfə sıxmaqdır. Bir neçə obyekti seçmək üçün isə müxtəlif üsullardan istifadə edilir. Əgər dağınıq halda yerləşən obyektləri seçmək lazım gələrsə, əvvəlcə onlardan biri maus vasitəsi ilə qeyd edilməli, daha sonra isə **Ctrl** düyməsi basılı saxlanaraq digərləri seçilməlidir. Nizamlı şəkildə yerləşən obyektləri seçmək üçün isə, obyektlərdən birincisini seçdikdən sonra **Shift** düyməsini sıxmaq və sonuncu obyekti seçmək kifayətdir. Bu prosesi təkcə maus vasitəsi ilə də etmək olar, bunun üçün seçiləcək birinci obyektin yanında (boş yerdə) mausun sol düyməsi sıxılır və maus sonuncu obyektə doğru hərəkət etdirilir. Lazım olan obyektlər seçildikdə isə mausun düyməsini buraxmaq lazımdır. Buna **seçim düzbucaqlısı**ndan istifadə etmək deyilir. Pəncərə daxilindəki bütün obyektləri seçmək üçün **Ctrl+A** düymələrindən istifadə etmək olar.

Windows ƏS-də qovluq və faylların köçürülməsi və ya yerinin dəyişdirilməsi prosesində **Mübadilə buferindən (Clipboard)** istifadə edilir. Kəsilmiş və kopyalanmış obyektlər mübadilə buferinin yaddaşında saxlanılır. Bu yaddaş isə enerjidən aslı olan yaddaşdır və kompyuter söndürüldükdə orada olan informasiya silinir. Fayl və qovluqlar üzərində ən çox tədbiq olunan əmrlər **Cut** (Kəs), **Copy** (Köçür) və **Paste** (Əlavə et, Yapışdır) əmrləridir ki, ilk iki əmrin icrası zamanı informasiya buferin yaddaşına ötürülür (Cut əmrində obyektin özü, Copy əmrində isə surəti), sonuncu əmr isə məlumatı buferdən seçilmiş yerə yapışdırır. Göstərilən əmrləri klaviatura vasitəsi ilə də həyata keçirmək olar (Cut – **Ctrl + X**, Copy – **Ctrl + C**, Paste – **Ctrl + V**). Kəsmək, köçürmk və yerləşdirmək (Əlavə etmək) əmrlərini mausun sağ düyməsini sıxdıqda açılan kontekst menyudan da icra etmək mümkündür. Yadda saxlamaq lazımdır ki, **Copy** əmrindən sonra obyekti buferdən silinənə qədər istənilən sayda yapışdırmaq olar, amma. **Cut** əmrindən sonra ancaq bir dəfə yapışdır (Paste) əmrini icra etmək mümkündür və əməliyyat sisteminin mübadilə buferində ancaq bir obyekt (sonuncu kəsilmiş və ya surəti çıxarılmış obyekt) saxlanıla bilir. Obyekt üzərində **Cut** (Kəs) əmri verildikdə onun rəngi solğunlaşır.

Windows mühitində fayl və ya kovluğun kontekst menyusu və iş masasının kontekst menyusu anlayışlarından geniş istifadə olunur. Kontekst menyuda baxılan obyekt üçün mümkün ola biləcək əməliyyatlar öz əksini tapır.

İş masası üzərində mausun sol düyməsini boş yerdə sıxsaq onda iş masasının kontekst menyusu açılacaq (Şəkil 10). Aydındır ki burada da iş masasında müəyyən nizamlamalar aparmaq üçün olan əmrlər yerləşir. View (Görünüş) əmri ilə iş masasındakı obyektlərin yerləşmə formasını, görünüşünü təyin etmək mümkündür. Sort by (Sırala) əmrinin köməyi ilə obyektləri iş masasında adına (Name), ölçüsünə (Size), tipinə (Item type) və son dəyişiklik tarixinə (Date modified) görə sıralamaq olar. Refresh (təzələ) əmri sistemi təzələyir, klaviaturada F5 düyməsi ilə də bu əmrin icrası mümkündür. Şəkildə göründüyü kimi burada Paste əmri ilə yanaşı Paste shortcut (qısayol əlavə et)

	View	•
	Sort by	
	Refresh	
	Paste	
	Paste shortcut	
	Unde Copy	Ctrl+Z
(\$1	Shared Folder Synchronization	•
	New	•
	Screen resolution	
	Gadgets	
14	Personalize	
	Sakil 10	boolean

əmrləri yerləşir. Pste əmrinin solğun rəngdə olması baxılan anda buferdə məlumat olmadığını göstərir. Copy əmrindən sonra Paste və Paste shortcut əmrləri, Cut əmrindən sonra isə yalnız Paste əmri aktiv olacaq. Undo (Əmri qaytar) əmri sonuncu dəyişikliyi ləğv etmək üçündür, sonuncu dəyişikliyin adı isə Undo əmrinin qarşısında yazılır. Klaviatura vasitəsi ilə də Ctrl + Z düymələrini sıxmaqla Undo əmrini vermək olar. Ləğv edilmiş əməliyyatı yenidən bərpa etmək üçün isə Redo (təkrar icra) əmrindən (Ctrl+Y) istifadə olunur. Hər hansı əməliyyat ləğv edildikdən sonra kontekst menyuda Undo əmrini Redo əmri əvəz edir. İş masasının konteks menyusunda sonradan kompyuterlərə qoşulmuş proqramların düvmələri də özünə yer tapa bilər (məs: antivirus və s.). New (Yeni) əmri iş masasında yeni obyeky (fayl, kataloq, yarlıq və s.) yaratmaq üçündür. Mausu bu əmrin üzərində sıxdıqda alt menyu açılır və alt menyudan istədiyimiz seçimi edə bilərik. Menyunun son üç əmri vasitəsi ilə ekranın əksetdirmə qabiliyyətini (Screen resolution) nizamlamaq, iş masasına əlavə vasitələr - Mini proqramlar (Gadgets) yerləşdirmək (kalendar, saat və s.) və ekran görünüşü (tema) ilə bağlı nizamlamalar, fərdiləşdirmələr (Personalize) aparmaq mümkündür.

Koyluglar üçün kontekst menyunu nəzərdən keçirək (Şəkil 11). Burada Open (aç) əmri qovluğu açmaq üçündür (seçilmiş obyekt üçün bu əmri Enter düyməsi ilə də vermək mümkündür). Növbəti iki əmr vasitəsi ilə qovluqdakı musiqi fayllarını Media Playerə yerləşdirmək və ya səsləndirmək mümkündür. Daha sonra isə müəyyən nizamlama və arxivləşdirmə düymələri yerləşir. Arxivləşdirmə məlumatların yaddaşda az yer tutması üçün onların sıxılması deməkdir. Send to (Göndər) - əmri qovluğun sürətini müxtəlif ünvanlara göndərmək üçün istifadə olunur. Eyni zamanda bu əmr vasitəsi ilə obyektin qısayolunu iş masasında yaratmaq mümkündür. Cut (Ctrl+X), Copy (Ctrl+C) əmrləri uyğun olaraq govluğu kəsmək, surətini almag üçün nəzərdə tutulub. Create Shortcut (qisayol yarat) əmri icra olunarsa qovluğun yerləşdiyi yerdə onun yarlığı yaranacaq. Delete (Sil) - qovluğu silmək əmridir, bu əmrin icrası zamanı ekrana sorğu pəncərəsi gəlir, sorğu pəncərəsinin təsdiqindən sonra (OK düyməsi sıxıldıqdan sonra) qovluq Recycle Bin (silinənlər səbəti) qovluğuna düşəcək. Silinənlər qovluğunda olan hər hansı fayl və ya qovluğu geri

qaytarmaq üçün həmin obyektin üzərində mausun sağ düyməsini sıxmalı və açılan menyudan Restore (Bərpa et) əmri sıxılmalıdır. Bəzən Recycle Bin qovluğunda həddindən artıq silinənlər yığılmış olur, bu qovluğu tamamilə boşaltmaq üçün üzərində sağ düyməni sıxaraq açılan menyudan Empty Recycle Bin (Səbəti boşalt) əmrini seçmək kifayətdir. Əgər qovluğu və ya faylı silmək üçün Shift + Delete kombinasiyasından istifadə edilərsə onda qovluq birdəfəlik silinəcək. Rename (Adı dəyişdir) əmri qovluğun (və ya faylın) adını yeniləmək üçündür. Bu əməliyyatı klaviaturadan F2 düyməsini sıxmaqla da etmək olar. Properties (Xüsusiyyətlər) əmri isə qovluğun xüsusiyyətlərini əks etdirir.

Fayllar üçün kontekst menyunun (Şəkil 12) görünüşü də təxminən eyni formada olur. Faylı açamaq üçün Open (Aç) əmri verilməlidir. Print (Çap et) əmri faylı birbaşa çapa göndərmək lazım gəldikdə istifadə edilir. Edit (Redaktə et) əmri faylın yenidən hazırlandığı proqramda redaktə edilməsini təmin edir. Open with (Açma vasitəsi) əmrini sıxdıqda faylı açmaq üçün istifadə edə

	Open
	Add to Windows Media Player list
	Play with Windows Media Player
	Share with
8	Add to archive
	Add to "s_n_d (2).rer"
	Compress and email
	Compress to "s_n_d (2).rar" and email
(<u>8</u>)	Shared Folder Synchronization
	Restore previous versions
	Include in library
	Send to
	Cut
	Сору
	Create shortcut
	Delete
	Rename
	Properties

Səkil 11

	Open
•	Print
	Edit
	Open with
	Share with
	Add to archive
	Add to "informatika.rar"
	Compress and email
	Compress to "informatika.rar" and email
	Restore previous versions
	Send to *
	Čut
	Сору
	Create shortcut
	Delete
	Rename
	Properties

Şəkil 12

biləcəyiniz proqram adları ekrana çıxır, beləliklə seçdiyimiz hər hansı proqramda faylı açmağımız mümkün olur. Menyunun növbəti əmrləri isə kovluqların kontekst menyusu ilə tamamilə eynidir.

Mausun sağ düyməsi ilə açılan kontekst menyunun aktivləşdirilməsi üçün klaviaturadan Shift + F10 kombinasiyasından və ya klaviatura üzərində yerləşən uyğun düymədən () istifadə edilə bilər.

Faylların bir qobluqdan digərinə daşınmasını (Cut) və ya surətinin aparılmasını (Copy) maus vasitəsi ilə də icra etmək olar. Bunun üçün mausun sol düyməsi vasitəsi ilə faylı tutub digər qovluğun üzərinə aparmaq və mausun düyməsini buraxmaq lazımdır. Bu zaman obyektin yeri dəyişəcək, yəni bu əmr Kəs (Cut) əmri ilə eynidir (Göstərilən bu əməliyyat ancaq eyni hüquqlu qovluqlar üçün doğrudur). Əgər faylı mausla tutub sürükləyən zaman klaviaturadan **Ctrl** düyməsini sıxıb saxlasaq bu zaman onun surətini almış olarıq, yəni bu zaman fayl üçün Köçür (Copy) əmrini icra etmiş olacağıq.

Əgər faylı mausla çəkən zaman sol düymə əvəzinə sağ düymədən istifadə etsək onda daha fərqli nəticə alınacaq. Belə ki, mausun sağ düyməsini sıxıb faylı sürüklədikdən sonra (mausun sağ düyməsini

buraxdıqda) kiçik menyu açılacaq (Şəkil 13). Bu menyuda təklif olunan seçimlərdən hansı bizə lazımdırsa onu seçə bilər və ya əməliyyatı ləğv edə bilərik:

- Copy here (Bura köçür) əmri obyektin surətini cari qovluğa yerləşdirəcək;
- Move here (Bura gətir) əmri obyektin yerini cari qovluğa dəyişəcək, bu kəs (Cut) əmridir;
- Create shortcuts here (Qısayolunu burada yarat) əmri obyektin qısayolunu cari qovluqda yaradacaq;
- > Cancel (İmtina) əmri isə əməliyyatı ləğv edəcək.

Yuxarıda sadalanan əməliyyatları fayllarla yanaşı qovluqlar üzərində də aparmaq mümkündür. Maus vasitəsi ilə tutaraq obyektlərin yerinin dəyişdirilməsi və ya surətinin alınması texnologiyası **Drag and Drop** (Çək və Burax) adlanır və bu əməliyyatlar mübadilə buferi vasitəsi ilə icra **olunmur**.

AERO interfeysi. Windows 7 əməliyyat sistemində AERO interfeysi istifadəçiyə dinamikləşdirilə bilən masaüstü tema təklif edir. Bu funksiya sayəsində masaüstünə bir şəkil əvəzinə, bir neçə şəkl yerləşdirmək və onların slayd formasında bir – birini əvəzləməsini təmin etmək olar. Bu əməliyyatın icrası üçün iş masası üzərində mausun sağ düyməsini sıxmalı və açılan kontekst menyudan **Personalize** (Fərdiləşdir) əmri icra olunmlıdır. Bu əməliyyat İdarəetmə Panelindən (Control Panel) də yerinə yetirilə bilər. Nəticədə açılan pəncərədən lazım olan slaydları seçmək və masaüstü üçün slayd nümayişini aktivləşdirmək olar.

Windows 7 əməliyyat sistemində fayl və qovluqların axtarılması üçün bir neçə üsul mövcuddur. Axtarışın icrası üçün Start menyudan və Qovluq pəncərəsinin axtarış hissəsindən istifadə edilə bilər. Hər hansı obyektin düzgün və tez tapılması üçün onun adını tam şəkildə yazmaq lazımdır, lakin ad tam yazılmadıqda belə əməliyyat sistemi mümkün versiyaları istifadəçiyə göstərir. Axtarılan obyektin adı tam məlum olmadıqda və ya unudulduqda ulduz (*) və sual (?) işarələrindən istifadə etmək əlverişlidir. Hər sual işarəsi bir simvolu əvəz edir, lakin ulduz işarəsi ilə sonsuz sayda simvollar əvəz edilə bilər. Məsələn "Magistr test sualları" qovluğunu axtarmaq üçün aşağıdakı kimi maskalardan (şablonlardan) istifadə etmək olar:

*test sualları

test

Copyl	iere		
Move	here		
Create	short	cuts	here

Səkil 13

Magistr*

Magistr*sualları

Magistr ???? sualları

Magistr ????* və s.

Windows 7 -- nin standart programları

Bir sıra əməliyyatların yerinə yetirilməsi üçün Windows 7 əməliyyat sistemində çoxsaylı standart proqramlar nəzərdə tutulmuşdur. Bu proqramların siyahısma keçmək üçün Start $\rightarrow$ All Programs $\rightarrow$ Accossories əmrindən istifadə etmək lazımdır. Standart proqramların ən vacib olanlarını nəzərdən keçirək:

Calculator (Kalkulyator) – mütəlif tip hesablama əməliyyatlarının aparılması üçün nəzərdə tutulmuş standart proqramdır.

Notepad (Blaknot – qeyd dəftəri) – istifadəçi üçün qeydlərin yazılmasını asanlaşdıran mətn redaktorudur. Proqramda hazırlanmış faylların genişlənməsi .txt şəklindədir. Word proqramı ilə müqaisədə imkanları çox azdır, bu proqram vasitəsi ilə daxil edilmiş mətni çap etmək, mətn hissələrini kəsmək, köçürmək, yapışdırmaq, axtarış və əvəzləmə aparmaq, şriftlərin tipini, formasını, ölçüsünü dəyişmək mümkündür. Proqram ASCII standartı ilə işləyir, bunun nəticəsində də yaddaşda az yer tutur.

Paint (Boyama) – müxtəlif formalı qrafik təsvirlər yaratmaq və mövcud təsvirlər üzərində işləmək üçün (məsələn şəklin üzərinə yazı yazmaq) nəzərdə tutulub. Proqramda hazırlanmış faylın əsas genişlənməsi .png – dir, lakin yaddaşa vermə zamanı digər şəkil formatları da seçilə bilər: TIFF (.tif, .tiff), GIF (.gif), JPEG (.jpg, .jpe, .jpe, .jfif) və .bmp, .dib;

Run (İcra et) – proqramın üzərində mausun düyməsini sıxdıqda kiçik həcmli pəncərə açılır, bu pəncərənin **Open** hissəsinə hər hansı keçidin (məsələn proqramın) adını yazmaqla onun açılmasını təmin etmək olar.

Snipping Tool (Kəsmə aləti) – kompyuterin ekranının və ya ekranın hər hansı hissəsinin şəklini çəkmək üçün istifadə olunan standart proqramdır. Adi halda proqram vasitəsi ilə əldə olunmuş təsvir JPEG formatında olur.

Sound Recorder (Səs Yazan) – adından da göründüyü kimi səsyazma üçün nəzərdə tutulmuş proqramdır. Bu proqramla yazılmış səs faylının tipi "Windows Media Audio file", genişlənməsi isə .wma şəklində olur.

Windows Explorer (Windows bələdçi) – əmrinin üzərində mausun sıxılması nəticəsində qovluqlar üzrə hərəkət etmək üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi qovluq pəncərəsi açılır. Bu pəncərənin görünüşü və onunla işləmək qaydaları əvvəlki paraqraflarda haqqında danışdığımız qovluq pəncərəsi ilə tamamilə eynidir. Windows Explorer pəncərəsini açmaq üçün tapşırıqlar panelinin (Taskbar) sol tərəfində yerləşən sürətli keçidlərdən qovluq işarəsi üzərində mausu sıxmaq kifayətdir.

WordPad – mətn redaktorudur. Müəyyən mənada Word proqramı ilə oxşar olsa da imkanlarına görə ondan xeyli geri qalır. Bu proqramda hazırlanmış faylın tipi "Rich Text Format", genişlənməsi isə .rtf şəklində olur. Proqramıda yaradılmış mətn üzərində müxtəlif əməliyyatlar aparmaq mümkündür: çap etmək, kəsmək, köçürmək, yapışdırmaq, şriftlərin tipini, ölçüsünü, rəngini dəyişmək, mətn hissəsinə vurğu rəngi vermək, mətni qalın, mailli, altdan və ortasından xətlə daxil etmək, paraqraf üzərində nizamlamalar (sürüşdürmək, nömrələmə və bəndləmə, sətrlər arası məsafəni dəyişmə, mətni sağa, sola, mərkəzə və hər iki tərəfə görə düzləndirmək) aparmaq, fayldan şəkil əlavə etmək, Paint redaktoru vasitəsi ilə təsvir əlavə etmək, vaxt və tarix daxil etmək, digər proqramlara aid olan müxtəlif obyektlər əlavə etmək, axtarmaq, əvəzləmək, hamısını qeyd etmək və s.

Yuxarıda sadalananlardan başqa Accossories qovluğu altında Ease of Access, System Tools, Tablet PC, Windows PowerSheel qovluqları da mövcuddur.

Ease of Access (Müraciətin asanlığı) – bu qovluq daxilində kompyuterlə daha asan işləməni təmin edən kiçik proqramlar (Magnifier – böyüdücü, On-Screen Keyboard – Ekran Klaviaturası və .) yerləşir.

System Tools (Sistem Alətləri) – sistemlə bağlı nizamlamaların aparılması üçün nəzərdə tutulmuş qovluqdur. Burada yerləşən proqramlar vasitəsi ilə Diski Defraqmentləşdirmək (Disk Defragmenter), Diski Təmizləmək (Disk Cleanup), İdarəetmə Panelini (Control Panel) açmaq, Internet Explorer – ə daxil olmaq və s. mümkündür.

Tablet PC – kompyuterlə daha fərqli şəkildə (tablet kimi) işləmək üçün nəzərdə tutulmuş bir sıra proqramlar bu qovluq altında yerləşdirilib. Bu proqramlardan istifadə etməklə mausla (və ya penmausla) yazı yazmaq kimi əməliyyatları icra etmək olar.

Panel (Hurstops Ponch) populational eta bilarik Punus hota khirottao Punchi population norm gestariko konidari ardieri olariq verma primitek haradir. Deer Actouts --Chitege pour Windows pareneral (Windows parohimatus deviedirin) (Science), Change vour pareneral (Porohimatus deviedirin) (Science), soluto porosiday) kimi pratema aphena (Sciel 16), verline pareneram Carrent pareneor (Cart purol) bioserice with olar (Barada) parene Pereneor (Cart purol) bioserice with olar (Barada) parene Pereneor (Cart purol) bioserice with olar (Barada) parene Pereneor

> Jezender Robilde kompynier anzie avvalle enelti vensi ita svez elimante

Windows zmallwyst sisteminda uzroku bijy edikazaj

Windows samligyet sisteminds moveod olan persion inja edilmasi (elihanasi), amaligyan da Control Panel (Idezaction Paneli) parcaresiodin (tra edilu Pu amaligyat turin iza kopidiaruniz espijulati sakilda elacaq finer Accontr — Change your Windows parceord (Windows parchmuzun davigdiatmasi) → Remove your parchmuzun davigdiatmasi) → Somunu keydi etdildat somu sa elanda

53

Əlavə 1. Bəzi vacib əməliyyatlar

Windows əməliyyat sisteminə (kompyuterin açılışına) parolun qoyulması.

Kompyuterin açılışına parol qoymaq üçün Control Panel (İdarəetmə Paneli) pəncərəsinin User Acconts (Şəkil 9) hissəsinə daxil oluruq. Əgər sizin kompyuterinizdə İdarəetmə panelinin elementlərinin görünüşü şəkildəki kimi deyilsə pəncərənin View by (Görünüş) hissəsindən şəkildəki formanı tədbiq edə bilərsiniz. User Acconts hissəsinə daxil olduqdan sonra ardıcıl şəkildə göstərilən keçidləri edirik: Change your Windows password (Windows parolunuzun dəyişdirilməsi) $\rightarrow$ Create a password for your account (Windows parolunu yarat). Açılan pəncərədə (Şəkil 14) yeni parolu və yeni parolun təkrarını daxil etmək, sonra isə Create password (Parolu yarat)

Səkil 14

düyməsini sıxmaq lazımdır. Bu əməliyyatdan sonra kompyuteri yandırdıqda bizdən parol tələb olunacaq.

<u>Windows əməliyyat sistemində parolun</u> dəyişdirilməsi.

Əgər kompyuterdə parol mövcuddursa və biz bu parolu dəyişdirmək istəyiriksə yenə də bu əməliyyatı Control Panel (İdarəetmə Paneli) pəncərəsindən edə bilərik. Bunun üçün İdarəetmə Panelini açdıqdan sonra göstərilən keçidləri ardıcıl olaraq yerinə yetirmək lazımdır: User Acconts $\rightarrow$ Change your Windows password (Windows parolunuzun dəyişdirilməsi) $\rightarrow$ Change your password (Parolunuzu dəyişdirin). Nəticədə şəkildə göstərildiyi kimi pəncərə açılacaq (Şəkil 15). Açılmış pəncərənin Current password (Cari parol) hissəsinə aktiv olan (hazırki) parolu, New password (Yeni parolu təsdiq et) hissəsinə yeni parolu təkrar

e 🔍 <mark>examplexe</mark>	ange v op staat Congel
0	ware test pressor
cuange your password	
Subbao Mus	nrow
Administrator	
Password protect	ea
Current password	
New pattword	
Confirm new networkd	
B your password contains capita	a letters, they must be typed the same way
every time you log on. How to create a choose passwor	d
Type a password hint	
The password hint will be visible What is a paraword hint?	e to everyone who uses this computer.
100 million (100 m	
	Change password Cancel

Şəkil 15

daxil edib, pəncərənin aşağı hissəsində yerləşən Change password (Parolu dəyiş) düyməsini sıxmaq lazımdır. Beləliklə kompyuterimizin əvvəlki

parolu yenisi ilə əvəz olunacaq.

<u>Windows əməliyyat sistemində</u> parolun ləğv edilməsi.

Windows əməliyyat sistemində mövcud olan parolun ləğv edilməsi (silinməsi) əməliyyatı da Control Panel (İdarəetmə Paneli) pəncərəsindən icra edilir. əməliyyat üçün isə keçidlərimiz Bu aşağıdakı şəkildə olacaq: User Acconts $\rightarrow$ your Windows Change password (Windows parolunuzun dəyişdirilməsi) → Remove your password (Parolunuzu silin). Sonuncu keçidi etdikdən sonra isə ekranda

şəkildə göstərildiyi formada (Şəkil 16) pəncərə görünəcək. Açılmış bu pəncərənin **Current password** (Cari parol) hissəsində mövcud parolu yazaraq və **Remove Password** (Parolu sil) düyməsini sıxmaq lazımdır. Nəticədə yaddaşda olan parol silinəcək və bundan sonra kompyuteri işə saldığımız zaman bizdən parol tələb olunmayacaq.

Windows əməliyyat sisteminin dilinin və ərazinin tənzimlənməsi.

Kompyuterdə işləyən zaman tez-tez lazım olan əməliyyatlardan biri də əməliyyat sisteminin dilinin (başqa sözlə menyunun dilinin) dəyişdirilməsi məsələsidir. Ölkəmizdə əsasəm Windows əməlyyat sistemində İngilis və ya Rus dili istifadə olunur. Dövlət müəssisələrində üstünlük ingilis dilinə verildiyi üçün Dövlər Qulluğuna Qəbul zamanı test sualları ingilis. versiya üzərində qurulur.

Regionla bağlı tənzimləmələri və dilin dəyişdirilməsini eyni bir pəncərədən icra etmək mümkündür. Bu pəncərəni açmaq üçün ardıcıl şəkildə göstərilən əməliyyatlar icra olunmalıdır: Start $\rightarrow$ Control Panel (İdarəetmə Paneli) $\rightarrow$ Clock, Language and Region (Saat, Dil və Region) $\rightarrow$ Region and Language (Region və Dil). Sonuncu əməliyyatın icrası nəticəsində Şəkil 17-də göstərilən pəncərə açılacaq. Pəncərənin yuxarı hissəsində dörd ədəd keçid düyməsi yerləşir:

ormat: Azeri (Latin, Azerbaij	an) T	
Date and time form	*	
Short date:	dd.MM.yyyy -	
Long date:	d MMMM yyyy *	
Short time:	Hanna *	
Long time:		
First day of weeks	Bazar ertaal	
What does the note	tion mean?	
Examples		
Short date:	12.03.2014	
Long date:	12 mart 2014	
Short time:	15:12	
Long time:	15:12:40	
	Additional settings	
to police be toom of	ant abarrian Isranger, and entional formuts	

Şəkil 17

- Formats (Formatlar) bu hissə vaxtın göstərilmə dilini, göstərilmə formasını dəyişmək üçündür. Burada dili "Azəri" seçdikdən sonra tapşırıqlar panelində yerləşən saatın üzərində mausun düyməsini saxlasaq tarix və həftənin günü azərbaycanca yazılacaq.
- Location (Məkan) bu hissə (Şəkil 17.1) kompyuter istifadəçisinin yaşadığı ərazini təyin etməsi üçündür. Current location (Cari məkan) hissəsindən ərazini seçmək olar.

🗣 Region and Language 👘 🖓	🖗 Region and Languige 👘	9 Region and Language 18.
Frends Localize Keeksards and Languages Adventitionen	Forein Locaton Redoards and Languages Adversidation	Franks Location Restands and Languages Adventisation
Some software, including Windows, may provide you with additional content for a particular location. Some seneces provide local information such as news and watches. Sources location: Antentasjon	Keybourds ind other injust linguages. To change your keyboard or injut linguage click Change keyboards. Change keyboards.	Webcome screen and new user accounts View and copy your international internation to the webcome screen, system accounts and evenuate accounts.
	Install or uninstal languages that Windows can use to display test and where supporter recharge speech and hardwetting.	- Language for non-bricade programs
in motist countries contrate of each Sympoliticae	Af jertskiljurine stad langung pr	This rations (system for add) controls the language used when displaying text in programs that do not support Unicode. Queses language for non-Unicode programs) Azeri (1 stor, Asyrbaijan) Billiot is system lander.
See also		Active Decide
Suing State	How tan Louted attrices languages?	
DK Careel Sco	Carrier Carrow (Carrow)	Constant Aport
Səkil 17.1	Şəkil 17.2	Şəkil 17.3

Keyboards and Languages (Klaviaturalar və Dillər) – hissəsi vasitəsi ilə (Şəkil 17.2) klaviatura dilini, yəni dil panelində hansı dillərin yerləşəcəyini təyin etmək və əməliyyat sisteminin dilini seçmək mümkündür. Əməliyyat sisteminin dilini seçmək üçün şəkildə göstərilən pəncərənin Choose a display language (İnterfeys dilini seçin) hissəsindən uyğun dili seçmək lazımdır. Klaviatura dilini nizamlamaq üçün isə Change keyboards (Klaviaturanı dəyiş) düyməsini sıxmaq və açılan yeni pəncərədən lazım olan dili əlavə etmək lazımdır.

Administrative (İnzibati) – pəncərənin son hissəsidir (Şəkil 17.3), bu hissə vasitəsi ilə sistemin dili, formatı, ərazi və s.-in cari vəziyyəti haqqında məlumat almaq, sistem üçün seçilmiş cari əraziyə baxmaq və ya onu dəyişdirmək mümkündür.

Əlavə 2. Klaviatura qısayolları

Bəzi vacib əmrlərin klaviaturadan qısayolları cədvəli.

Əmrin adı		Klaviatura	İzah
İngiliscə	Azərbaycanca	Qısayolu	etstanden amatrippilder ich adminabilie Start in General Daniel d'Imatima Pancili - « Cook, Emenage
Close	Bağla	Alt+F4	Aktiv olan pəncərəni bağlamaq
Enter	Daxil olmaq	Enter	Qeyd olunmuş obyekti (Fayl və ya Qovluğu) açmaq
Help	Kömək	F1	Hər hansı çətinliklə bağlı kömək almaq
	onterest instituted	Alt+Tab	Aktiv pəncərələrin birindən digərinə keçid
hiPus-n_c	strates whee na	Win ³ +Tab	Aktiv pəncərələrin birindən digərinə keçid
120022	d inizi i Thilippey	Alt+Shift	Klaviaturanın dilini (dil panelindən) dəyişmək
-		Win	Start menyunu açmaq
-	-	Ctrl+Esc	Start menyunu açmaq
Select All	Hamısını seç	Ctrl+A	Pəncərədəki bütün obyektləri qeyd etmək (seçmək)
Cut	Kəs	Ctrl+X	Qeyd olunmuş obyekti kəsmək
Сору	Köçür	Ctrl+C	Qeyd olunmuş obyektin surətini çıxarmaq
Paste	Əlavə et	Ctrl+V	Kəsilmış və ya surəti çıxarılmış obyekti yapışdırmaq
Refresh	Təzələ	F5	Sistemi yeniləmək üçün
Undo	Əmri qaytar	Ctrl+Z	Sonuncu əməliyyatın ləğvi
Redo	Təkrar icra	Ctrl+Y	Ləğv edilmiş əməliyyatın bərpası

³ - klaviaturanın sol aşağı hissəsində, adətən Alt düyməsinin yanında yerləşən düymədir

Rename	Adı dəyişdir	F2	Seçilmiş obyektin adını dəyişmək
-	-	Shift+F10	Mausun sağ düyməsi ilə açılan kontekst menyunu açmaq
-	-	4	Mausun sağ düyməsi ilə açılan kontekst menyunu açmaq
-		Shift+Delete	Obyekti birdəfəlik silmək (Bu halda obyekt səbətə düşmür)
		Ctrl+Alt+Delete	Kompyuter donduqda xidmətlər hissəsinə keçməklə lazım olmayan proqramları bağlamaq

.

Shut down əmri və onun alt əmrləri - Azərbaycan və İngilis dilində (Şəkil 18.1):

al des avienter anno est avait historial a anno a sua a la va Citi Norr in a maraterial de si

İş masasının kontekst menyusu (Şəkil 19):

	View	•		Görünüş	•
	Sort by	•		Sırala	•
	Refresh			Təzələ	
	Paste			Əlavə et	
	Paste shortcut			Qisayol əlavə et	
<u>s</u>)	Shared Folder Synchronization	•	(2)	Shared Folder Synchronization	•
	Graphics Properties			Graphics Properties	
	Graphics Options	•		Graphics Options	•
	New	•		Yeni	,
	Screen resolution			Ekranın əksetmə qabiliyyəti	
2	Gadgets			Mini-programlar	
4	Personalize			Fərdiləşdir	
	Faylın kontekst menyusu (Şəkil 2 Open	Şək 20):	til 19		
	Faylın kontekst menyusu (Şəkil 2	Şək :0):	til 19	Limite the true Gettin Ferrence	
	Faylın kontekst menyusu (Şəkil 2 Open	Şək :0):	til 19		
	Faylın kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print	Şәк 20):		Les contractions and and a second and a second	
	Faylın kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit	Şәк :0):	til 19	kç Çap et Xedaktə et	
	Faylın kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with	Şэк :0): •	til 19	kç Çap et Redaktə et Açma vasitəsi	
	Faylın kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with	Şək :0): •	til 19	Aç Çap et Redaktə et Açma vasitəsi Daylaş	
	FayIm kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive	Şэк 20): •	til 19	Aç Çap et Redaktə et Açma vasitəsi Daylaş Add to archive	
	FayIm kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to "informatika.rar"	Şək		Aç Çap et Redaktə et Açma vasitəsi Daylaş Add to archive Add to "informatika.rar"	
	Faylin kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email	Şэк :0):		Aç Gap et Redaktə et Açma vasitəsi Paylaş Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email	
	Faylin kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Restore previous versions	Şэк 20): • •		Aç Gap et Redaktə et Açma vasitəsi Paylaş Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Əvvəlki versiyaları bərpa et	
	FayIm kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and emai Restore previous versions Send to	Şэк :0): il		Aç Çap et Redaktə et Açma vasitəsi Daylaş Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Əvvəlki versiyaları bərpa et Göndər	
	FayIm kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and emai Restore previous versions Send to Cut	Şэк il		Aç Gap et Redaktə et Açma vasitəsi Daylaş Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Əvvəlki versiyaları bərpa et Göndər	
	FayIm kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and emai Restore previous versions Send to Cut Copy	Şэк іI іI		Aç Çap et Redaktə et Açma vasitəsi Daylaş Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Əvvəlki versiyaları bərpa et Göndər Kəs	
	FayIm kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and emai Restore previous versions Send to Cut Copy Create shortcut	Şэк 11		Aç Gap et Redaktə et Açma vasitəsi Daylaş Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Əvvəlki versiyaları bərpa et Göndər Kəs Köçür	
	FayIm kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to archive Add to archive Add to archive Add to archive Add to archive Add to archive Add to archive Add to archive Send to Cut Copy Create shortcut Delete	Şэк (0): а́1		Aç Gap et Redaktə et Açma vasitəsi Paylaş Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Əvvəlki versiyaları bərpa et Göndər Kəs Köçür Qısayol yarat	
	Faylin kontekst menyusu (Şəkil 2 Open Print Edit Open with Share with Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Restore previous versions Send to Cut Copy Create shortcut Delete Rename	ўэк (0): а		Aç Gap et Redaktə et Açma vasitəsi Paylaş Add to archive Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email Əvvəlki versiyaları bərpa et Göndər Kəs Köçür Qısayol yarat Sil Adı dəyişdir	

Şəkil 20

59

Qovluğun kontekst menyusu (Şəkil 21):

Open Add to Windows Media Player list Play with Windows Media Player		Aç Windows Media İfaçı siyahısına əlavə et Windows Media İfaçı ilə ifa et	
Share with Add to archive Add to "New folder.rar" Compress and email Compress to "New folder.rar" and email Shared Folder Synchronization Restore previous versions Include in library Send to	*	Paylaş Add to archive Add to "New folder.rar" Compress and email Compress to "New folder.rar" and email Shared Folder Synchronization Əvvəlki versiyaları bərpa et Kitabxanaya daxil et Göndər	*
Cut Copy Create shortcut Delete Rename Properties		Kəs Köçür Qısayol yarat Sil Adı dəyişdir Xüsusivvətlər	

Qısayolun (Fayl üçün) kontekst menyusu (Şəkil 22):

	Open		Aç	
	Open file location		Fayl məkanını aç	
	Print		Çap et	
	Edit		Redakta et	
	Open with		Açma vasitəsi	•
	Add to archive Add to "informatika.rar" Compress and email Compress to "informatika.rar" and email		 Add to archive Add to "informatika.sar" Compress and email Compress to "informatika.sar" and email 	
	Restore previous versions		Əvvəlki versiyaları bərpa et	
	Send to		Göndər	,
	Cut		Kas	
	Сору		Köçür	
	Create shortcut		Qisayol yarat	
	Delete		Sil	
	Rename		Adı dəyişdir	
	Properties	Sales 20	Xüsusiyyətlər	

Şəkil 22

İdarəetmə paneli (Şəkil 23):

	ntrol Pane >		
\djust y	our computer's settings		View by: Category 🔻
	System and Security	CD.	User Accounts
	Review your computer's status Back up your computer	9	Add or remove user accounts
	Network and Internet		Change the theme
	Connect to the Internet View network status and tasks		Adjust screen resolution
	Choose homegroup and sharing options		Clock, Language, and Region Change keyboards or other input methods
ST.	View devices and printers		Change display language
	Connect to a projector Adjust commonly used mobility settings		Let Windows suggest settings Ontimize visual display
.8	Programs		yiklamok liçtin Orektopede
KQ.	Uninstall a program		
A post			abhar ocholismo) addren baow
4 perso	in differenti en energia en el la conserva en el la conserva en el la conserva en el la conserva en el la conse Interna Parteix s		abbar ochoderen) andringe bener F • (4) daretter Parleir
sel ⊁ ka Kompüt	rastma Panei) terinizin parametrlərini tənzimləyin	for e to	- (4) Idanaetina Planear Baos: Kateqoriya -
Rompül	terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik		Eaoş: Kateqoriya • İstifadəçi Hesabları
A + Ida Kompül	terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik Komputerinizin vaziyyətini yoslayın Komputerinizdəki verilənlərin ehtiyat nüsxəsini	88	Eaoşi Kateqoriya • İstifadəçi Hesabları • Istifadəçi hesabları
A + Id Kompül	terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik Komputerinizin vəziyyətini yoxlayın Komputerinizdəki verilənlərin ehtiyat nüsxəsini çıxar Problemləri aşkar et və aradan qaldır	88 50	 * *** Moraetras Ponela Baoş: Kategoriya * İstifadəçi Hesabları İstifadəçi Hesabları İstifadəçi hesabları əlavə et və ya sil Görünüş və Fərdiləşdirmə Movzunun dəyişdirilməsi
A Maria	terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik Komputerinizin vəziyyətini yoxlayın Komputerinizdəki verilənlərin ehtiyat nüscəsini çıxar Problemləri aşkar et və aradan qəldır Şəbəkə və İnternet İnternetə bağlan	88 1000	 (+) (+) (derestres Panele Bass: Kategoriya • İstifadəçi Hesabları İstifadəçi Hesabları əlavə et və ya sil Görünüş və Fərdiləşdirmə Movzunun dəyişdirilməsi İş məsəsinin fonunu dəyişdir Ekranın ayırdetmə dəqiqliyinin tənzimlənməsi
Kompül	restma Paneli k terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik Komputerinizin vəziyyətini yoslayın Komputerinizdəki verilənlərin ehtiyat nüsxəsini çıxar Problemləri aşkar et və aradan qaldır Şəbəkə və İnternet Internetə bağlan Şəbəkənin vəziyyətinə və tapşınqlara baxılması Ev qrupu və pəylaşma seçimləri seç	88 50 50 60	 Exifadəçi Hesabları İstifadəçi Hesabları İstifadəçi Hesabları İstifadəçi Hesabları əlavə et və ya sil Görünüş və Fərdiləşdirmə Mövzunun dəyişdirilməsi İş məsəsinin fonunu dəyişdir Ekranın ayırdetmə dəqiqliyinin tənzimləriməsi Saat, Dil və Region Naviaturanın və ya digər daxiletmə üsullarının
Kompül	terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik Komputerinizin vəziyyətini yoslayın Komputerinizdəki verilənlərin ehtiyat nüsxəsini çısar Problemləri əşkar et və aradan qaldır Şəbəkə və İnternet Internetə bağlan Şəbəkənin vəziyyətinə və tapşınqlara baxılması Ev qrupu və pəyləşmə seçimləri seç Avadanlıq və Səs Qurdular və annterlərə baxın	88 50 60	Exifadəçi Hesabları Stifadəçi Hesabları Stifadəçi Hesabları Stifadəçi Hesabları Stifadəçi Hesabları əlavə et və ya sil Görünüş və Fardiləşdirmə Movzunun dəyişdirilməsi İş məsəsinin fonunu dəyişdir Ekranın ayırdetmə dəqiqliyinin tənzimləriməsi Saat, Dil və Region Klaviaturanın və ya digər daxiletmə üsullarının dəyişdirilməsi Interfeys dilinin dəyişdirilməsi
Kompül	terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik Komputerinizin vaziyyətini yoslayın Komputerinizdəki verilənlərin ehtiyat nüsvəsini çıxar Problemləri əşkar et və aradan qaldır Şəbəkə və İnternet Internetə bağlan Şəbəkənin vəziyyətinə və tapşınqlara baxılması Ev qrupu və pəyləşmə seçimləri seç Avadanlıq və Səs Qurğular və printerlərə baxın Qurğu əlavə et Proyektora bağlan		Estifadəçi Hesabları Stifadəçi Hesabları Stifadəçi Hesabları Stifadəçi Hesabları əlavə et və ya sil Görünüş və Fərdiləşdirmə Movzunun dəyişdirilməsi İş məsəsinin fonunu dəyişdir Ekranın ayırdetmə dəqiqliyinin tənzimlərməsi Saat, Dil və Region Klaviəturanın və ya digər dəxiletmə üsullarının dəyişdirilməsi Interfeys dilinin dəyişdirilməsi Müraciətin Asanlığı Windows-un təklif etdiyi parametrlər
A + los Kompül	ratma Paneli (* terinizin parametrlərini tənzimləyin Sistem və Təhlükəsizlik Komputerinizin vaziyyətini yoxlayın Komputerinizdəki verilənlərin ehtiyat nüsxəsini çıxar Problemləri aşkar et və aradan qaldır Şəbəkə və İnternet Internetə bağlan Şəbəkənin vəziyyətinə və tapşınqlara baxılması Ev qrupu və paylaşma seçimləri seç Avadanlıq və Səs Qurğu əlavə et Proyektora bağlan Ümumi mobillik parametrlərinin tənzimlənməsi		 An Anterioria Sectoria Sec

Şəkil 23

pancarasi agrineng

finging extrinin allanda Lent înstingtare ve tent (Ribbon) yetleşte (for hanzı lant başlığınan üzerin: mansia vardaşda oran alt əmilləri ferit azərində gördasəzək. Lent başlışlarınan solamla Pile daymən yerləşir və bunda sənətlimiz həqqada za vəcib anarlər (yədda təsiləma bağlama, aş stara və s.)